

ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПЕРСОНІФІКОВАНОГО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Алма Мурзалінова,

АТ «Національний центр
підвищення кваліфікації „Өрлеу“»

Наталія Шпигар,

ФАТ «Національний центр
підвищення кваліфікації „Өрлеу“»

Інституту професійного розвитку Павлодарської області

У статті представлено науково-методичні засади розробки освітніх програм безперервного професійного розвитку педагогів, що ґрунтуються на персоніфікації додаткової професійної освіти. Статтю підготовлено за матеріалами дослідження, яке виконується в Національній системі підвищення кваліфікації «Өрлеу» (Казахстан).

Ключові слова: безперервний професійний розвиток педагогів, персоналізоване навчання, курси актуального професійного розвитку, освітня програма, фасилітація, непозиційне лідерство.

Постановка проблеми. Ускладнення педагогічної діяльності та посилення соціальної відповідальності за її якість зумовлені вибудовуванням системи освіти для складного суспільства, адаптацією національних освітніх систем, що реформуються, до викликів глобалізації. Так, наприклад, говорячи про розвиток української шкільної освіти, Gura T., Gura O., Castanheira P., Roma O. (2022) підкреслюють: «Однією із ключових характеристик реформи Нової української школи є центральна роль вчителя. Вчитель Нової української школи описується як педагогічно незалежний професіонал... Викладач Нової української школи також є ініціативним та вмотивованим професіоналом, який може планувати власний професійний розвиток та діяльність у рамках конкретного змісту та навичок» [1, с. 10].

Система освіти Казахстану – виняток. Так, казахстанський стратегічний документ 2023 року позиціонує: «Використовувати модель освіти, яка зарекомендувала себе в другій половині ХХ століття, де все було стійко, передбачувано і прогнозувалося, вже є неефективним... Найбільш ефективним засобом і механізмом вирішення глобальних проблем людства має стати освіта, спрямована на розвиток сучасної людини як суб'єкта перетворювальної та творчої діяльності» [2, с. 5–6]. Позначено і парадигмальний підхід: «З огляду на сучасні тенденції, необхідно перейти від підходу „освіта – навчання“ до „освіта – становлення та розвиток особистості“. Згідно з цією моделлю, кожна людина залежно від своїх можливостей та потреб отримає

індивідуальну освітню програму на всіх етапах – від дитячого садка через школу до вищої та післядипломної освіти. На чолі буде стояти розвиток компетенції самостійного навчання, побудови траєкторії розвитку в рамках безперервної системи освіти протягом усього життя» [2, с. 6].

Цей підхід актуалізує потребу в безперервному професійному розвитку педагогів (далі – БПРП), ефективність якого визначається його персоніфікованим характером, чим пояснюється об'єкт нашого дослідження – персоналізоване підвищення кваліфікації педагогів (далі – персоналізоване ПКП), його предмет – освітні програми (далі – ОП) курсів актуального професійного розвитку (далі – курси АПР).

Підвищення кваліфікації в Казахстані реалізується рядом провайдерів, серед яких – АТ «Національний центр підвищення кваліфікації „Өрлеу“» з його 16-ма регіональними Інститутами професійного розвитку (далі – ІПР) та 4-ма представництвами.

Наш аналіз практики ПКП, зокрема за допомогою методів глибинного й експертного інтерв'ю казахстанських учителів і тренерів ІПР, поряд із досягненнями підтверджує наявність таких проблем:

- ПКП сприймається як формально-обов'язкова процедура для атестації педагогів, тоді як БПРП – це trigger особистісного та професійного зростання, інструмент покращення освітньої практики та в цілому організації освіти;
- ПКП носить загальний, уніфікований характер, тоді як потрібні його індивідуалізація та персоніфікація;
- ПКП короткочасне, епізодичне та революційне, тоді як БПРП ефективніший, коли він постійний, системний та еволюційний;
- ПКП реалізується в умовах традиційної дидактики з переважанням передачі знань від тренера до слухачів у рамках роботи «із загально-визнаними та багаторазово вирішеними проблемами» [3, с. 48], тоді як необхідні критичні роздуми, колаборативне дослідження, рефлексія, моніторинг професійних дефіцитів і досягнень учнів – на основі залучення професійного досвіду слухачів;
- ПКП має очікуваним результатом інформування про освітні тренди, тоді як затребувані, поряд із предметним, метапізнання та метанавчання, спрямовані на компетентні дефіцити, зокрема в галузі БПРП.

Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також зазначають: проходження курсів у Казахстані не корелює ні з підвищенням якості викладання та навчання, ні з покращенням успішності учнів [4].

Вирішення проблеми ми пов'язуємо з розробкою ОП персоналізованого БПРП для курсів АПР, що вимагало звернення до теорії та практики персоналізованого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Joseph Evanick (2023) узагальнює атрибутивні ознаки персоналізованого навчання: адаптовані контент та

методи навчання до унікальних потреб та переваг учнів; самостійне та спільне навчання; реалізується за допомогою технологій адаптивного навчання; є ресурсомістким, оскільки потребує розробки індивідуальних цілей навчання, заходів та оцінок [5].

Christa Green (2023) суттєво, на наш погляд, доповнює сутнісні характеристики персоналізованого навчання педагогів: враховує різноманітний спектр навичок, досвіду, інтересів і захоплень, які приносяться педагогами в роботу, надає автономію в управлінні власним навчальним процесом, сприяючи більшому почуттю відповідальності й ентузіазму у відношенні професійного зростання [6].

Heidi King (2024) говорить про профілі учнів із докладним описом сильних сторін, потреб, мотивації, прогресу та цілей кожного з них [7], що також стає вихідною й обов'язковою позицією в нашому проектуванні контенту ОП персоніфікованого БПРП. У зв'язку з цим ми визнаємо і ціннісну складову персоналізованого навчання, яку Darri Stephens (2023) узагальнює як «have a say in their own education» [8].

Sam Kary (2022) у статті із символічною назвою «Teachers deserve personalized learning too» обґрунтовує конструктивні ідеї, прийняті нами до уваги при розробці ОП персоніфікованого БПРП: педагогам потрібні чіткі вказівки в тому, що робити, щоб поліпшити своє викладання, адже вони не мають уявлення про свій поточний рівень навичок, свої наступні кроки і навіть про те, чого слід прагнути; педагоги навчаються краще, коли мають доступ до навчальних матеріалів; план навчання має бути адаптований до сильних сторін та областей зростання [9].

Перспективною є ідея Hardeep Gulati (2023) про використання штучного інтелекту в дорожній карті персоніфікованого навчання [10].

Результати аналізу доповнили наше концептуальне бачення проектування ОП персоніфікованого БПРП. Таким чином, *мета статті* – представлення концептуальних положень щодо розробки освітньої програми персоніфікованого безперервного професійного розвитку, обґрунтованого сучасними теоріями педагогічного дизайну.

Виклад основного матеріалу. Представимо базові поняття дослідження у визначенні авторів статті:

- персоніфіковане БПРП – це процес особистісних і діяльнісних змін педагога внаслідок реалізованих потреб та суб'єктного досвіду, що проявляється в готовності та здатності покращувати професійну діяльність за допомогою стратегій саморозвитку, що застосовуються в екосистемі формальної, неформальної та інформальної освіти;
- курси АПР – це організаційна форма професійного навчання з використанням ресурсів формальної, неформальної та інформальної освіти, що дозволяє набувати нових, а також розширювати, поглиблювати та вдосконалювати наявні професійні знання, вміння, навички та

компетентності за допомогою стратегій саморозвитку для покращення освітньої практики;

- ОП актуального ПР – це документ, що визначає зміст освіти зі спрямованістю на адресне навчання, контент якого зумовлений виявленими труднощами та потребами педагогів, вихідним рівнем їхнього професійного розвитку та заповнює дефіцит усвідомлених професійних компетентностей, необхідних для покращення освітньої практики (дефіцитарний підхід).

Комплекс ОП персоніфікованого БПРП «Стратегії та практика проектування індивідуального професійного розвитку» передбачає різні рівні освоєння у форматі Blended Learning (очних групових сесій, індивідуальних консультацій з фасилітаторами, дистанційного навчання, практики за місцем роботи): 1) творчості (для педагогів-початківців без кваліфікації); 2) компетентності (для педагогів-модераторів); 3) професіоналізму (для педагогів-експертів); 4) майстерності (для педагогів-дослідників);

Індивідуалізація та персоналізація досягаються комплектацією груп тих, хто навчається на курсах АПР з урахуванням кваліфікаційної категорії (вищезазначені категорії, прийняті в казахстанській системі освіти) та освітніх областей: а) «Початкова освіта»; б) «Громадсько-гуманітарний напрямок»; в) «Природно-математичний напрямок».

Педагогам важливо навчатися у професійному спілкуванні та взаємодії з колегами рівного рівня педагогічної компетентності та однієї предметної галузі.

Предмет освоєння в кожній з ОП комплексу становлять 13 стратегій саморозвитку (далі – ССр), серед яких базові – відбивають специфіку педагогічної діяльності, ключові – пов'язані з визнанням та успішністю у професійній спільноті:

- 6 базових ССр актуальної галузі «Якість викладання (організації) навчально-виховного процесу»: 1) проектування уроку; 2) застосування ресурсів покращення викладання; 3) підтримки / управління безпечного та сприятливого освітнього (розвиваючого) середовища; 4) спостереження уроку; 5) дослідження уроку; 6) виявлення та поповнення дефіциту предметних знань та методики викладання;
- 2 базові ССр актуальної галузі «Персоніфікація / індивідуалізація / диференціація навчання»: 1) підготовки учнів до предметних олімпіад і конкурсів; 2) оцінювання прогресу академічних та інших досягнень учнів;
- 4 ключові ССр актуальної галузі «Професійне становлення, розвиток та майстерність педагога»: 1) самопідготовки до участі у професійних конкурсах; 2) підготовки до участі в Республіканському конкурсі «Кращий педагог»; 3) методичного супроводу власної практики та практики колег; 4) розроблення й апробації авторських навчально-методичних комплексів, програм, інших методичних матеріалів;

- 1 ключова ССр актуальної галузі «Стратегічний менеджмент та лідерство педагога»: 1) управління освітніми ініціативами та інноваціями.

Відповідно до ОП персоніфікованого БПРП, слухачі формують контент навчання на курсах АПР шляхом індивідуального вибору актуальних для них ССр у складі базових і ключових. Оскільки освоєння кожної з 13-ти ССр пов'язане з розрахованою кількістю академічних годин, діє накопичувальна система.

Кожна з ССр забезпечена навчально-професійними завданнями, очікуваними результатами та критеріями ефективного освоєння, що проілюструємо в таблиці 1 на прикладі однієї ССр (табл. 1).

Таблиця 1

Рамка освоєння ССр «Якість викладання (організації) навчально-виховного процесу: проєктування уроку»

Навчально-професійні завдання	Очікувані результати	Критерії ефективного освоєння ССр
1	2	3
ССр1. Якість викладання (організації) навчально-виховного процесу: проєктування уроку		
Розробка портрета учнів	1) повно і всебічно представляють труднощі та пізнавальні потреби учнів; 2) «збирають» представлення в портрет учнів з урахуванням середовища та контексту навчання / викладання	формують і пояснюють комплекс характеристик учнів, актуальних для проєктування уроку
Конструктивне узгодження базових навичок і цілей, очікуваних результатів навчання з портретом учнів, змістом навчання та стандартами для оцінки навчання	1) проєктують базові навички, цілі та зміст навчання, виходячи з портрета учнів та очікуваних результатів; 2) обґрунтовують конструктивне узгодження принципів педагогічного дизайну уроку; 3) відбирають методи оцінки ефективності – стандарту прийнятної ефективності, що складається з відповідних критеріїв, цінностей та установок	застосовують теорію та практику педагогічного дизайну для проєктування уроку; виконують моніторинг прогресу виконання цілей навчання
Відбір предметного змісту уроку в аспекті компетентнісного підходу	1) відбирають і класифікують зміст уроку як особистісні, предметні та метапредметні знання, співвіднесені з компетентностями, що формуються / розвиваються; 2) користуються джерелами, актуальними та надійними з погляду науковості та доступності;	визначають у логіці компетентнісного підходу предметний зміст і співвідносять його з портретом учнів, цілями й очікуваними результатами навчання;

Закінчення табл.

1	2	3
	3) демонструють і пояснюють доступну для огляду картину нового знання та / або підтримуючої (ресурсної) інформації для учнів, необхідних для просування із зони актуального в зону найближчого та перспективного розвитку	проектують предметний зміст уроку для зони актуального, найближчого та перспективного розвитку учнів
Відбір і варіативність підходів, технологій, стратегій навчання в аспекті цілісного педагогічного дизайну уроку (упаковки, доставки та розпакування знання)	1) знають і пояснюють інноваційні підходи, технології та стратегії навчання; 2) демонструють застосування, аналізують та оцінюють підходи, технології та стратегії навчання; 3) варіюють підходи, технології та стратегії навчання для змінних умов викладання й індивідуальної траєкторії навчання; 4) представляють і пояснюють з позицій цілісного педагогічного дизайну особливості взаємодії з учнями, підтримки та самостійної роботи учнів, їх самоспрямованого навчання	проектують методiku уроку, зокрема для змінних умов викладання й інклюзивної (у широкому розумінні) освіти
Проектування зворотного зв'язку та інструментів оцінки	1) оцінюють роль зворотного зв'язку та критеріального оцінювання для розвитку учнів; 2) визначають кластер оцінюваних знань, умінь, навичок, компетентностей; 3) відбирають зміст і форми моніторингу та контролю в аспекті саморегульованого та самоспрямованого навчання на уроці; 4) моделюють точки зростання учнів на уроці	розробляють систему методів зворотного зв'язку та оцінювання на уроці для прогресу учнів

Слухачі курсу АПР на вході визначають за 10-бальною шкалою Досягнень і Проблем свій поточний стан за кожною з вищеназваних стратегій (особистий профіль поточного стану БПРП). За результатами навчання тренер курсів і педагог, що сам навчається, реєструють динаміку освоєння стратегій (progress bar), внаслідок чого формується професійна біографія саморозвитку педагога.

Ще одним вхідним інструментом є мотивуюче есе слухача на тему «Цінності та пріоритети мого професійного розвитку», у якому пропонуємо зосередитись на питаннях: Чому Ви обрали цей курс АПР? Як Ваш рівень освіти, практики та професійного розвитку співвідноситься з курсом АПР?

Яким є Ваш особистісний досвід БПРП? Які особисті якості допомагають професійному розвитку? Які у Вас кар'єрні цілі?

В ОП персоніфікованого БПРП пояснюємо вибір мотивуючого есе на констатуючому етапі входження у програму навчання, його мету та жанрові ознаки. В аспекті філософії НПРП мотивуюче есе – це інструмент зворотного зв'язку, що дозволяє слухачеві уявити вихідний і бажаний стан професійного розвитку, а тренеру та фасилітаторам підібрати точковий і персоніфікований супровід слухача у процесі освоєння ним ССр.

ОП персоніфікованого БПРП передбачає різноманітність у ході очних групових сесій диференційованих організаційних форм навчання з різним рівнем складності та різним ступенем інтерактивності, наприклад: для рівня творчості – інтерактивні лекції та практичні заняття, для рівня компетентності – тренінги, для рівня професіоналізму – дидактичні та рольові ігри, для рівня майстерності – workshop і майстер-класи, для рівня лідерства – представлення власних кейсів у напрямку стейкхолдер-менеджменту.

Ми поділяємо позицію українських дослідників щодо активних методів навчання: «Основними факторами, що визначають успіх впровадження активних методів навчання, є: мотивація вчителів до зміни традиційної стратегії навчання, використання нових методів, а також мотивація до власного професійного розвитку; спеціальна підготовка вчителів, володіння ними стратегіями активного навчання» [11, с. 167].

Практико-орієнтованим результатом освоєння ССр є авторські продукти (наприклад, програма курсу на вибір; алгоритм підготовки до участі у професійному конкурсі; програма скаффолдингу / тьюторства / коучингу / наставництва; рукопис статті або власного методичного видання; чекліст упровадження освітніх ініціатив та / або інновацій), що розглядаються як приведення знань до алгоритму «бери та роби».

ОП персоніфікованого БПРП заснована на методі фасилітації. У глосарії проєкту «Лідерство вчителів Казахстану» фасилітація визначається як «форма навчання, у якій фасилітатор прагне розширити професійні можливості вчителів за допомогою інструментів, що дозволяють вчителям розмірковувати над своїм досвідом і радитися один з одним, щоб прояснити цінності, уявити бажане майбутнє та спланувати стратегічні дії, із яких і постає лідерство» [12, с. 8–9]. Фасилітатори, поряд із тренерами, виконують функції інтелектуального агента, критичного друга (critical friend) – людини, якій довіряють, яка може ставити складні питання, використовуючи методи критичного мислення, щоб судити про цю ситуацію, і організують скаффолдинг, розширюючи можливості педагогів, що навчаються, і стимулюючи їхню активність.

Ресурсно-орієнтоване навчання, згідно з ОП персоніфікованого БПРП, створюється за допомогою інтеграції формальної, неформальної та

інформальної освіти та підтримується цифровою архітектурою освітнього середовища.

Висновки. Проектування освітньої програми персоніфікованого професійного розвитку освітян ми пов'язуємо з розвитком непозиційного лідерства освітян Казахстану. Адже лідерство педагога – це його практика, що включає навички, які можна розвинути, і стратегії, які можна освоїти. Тому кожен слухач курсів АПР сприймається нами в аспекті непозиційного лідерства вчителів (Non-positional teacher leadership), що мотивує до усвідомленого саморегульованого та самоспрямованого БПРП.

Перспективи дослідження бачимо у проектуванні освітньої екосистеми НПРП на робочому місці педагогів, у професійній спільноті, у національній системі освіти.

Стаття підготовлена в межах науково-технічної програми програмно-цільового фінансування на 2023–2025 роки «Створення системи безперервного професійного розвитку педагогів в аспекті освіти для складного світу: парадигма, методологія, цифрові інструменти» (грант № BR21882260). Це дослідження фінансується Комітетом науки Міністерства науки та вищої освіти Республіки Казахстан.

Список використаних джерел:

1. Gura T., Gura O., Castanheira P., Roma O. Teacher readiness to implement learning through play in Ukrainian primary schools: a preliminary study. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2022. №5 (50).
2. Качественное образование, доступное каждому. Проект национального доклада URL: <https://t1p.de/chsl2> (дата обращения: 04.05.2024).
3. Осокин И. В. Персонифицированное сопровождение развития профессиональных компетенций учителей школ с низкими образовательными результатами. Диссер. на соискание ... канд. пед. наук. Москва, 2023.
4. OECD & UNICEF (2021). Education in Eastern Europe and Central Asia: Findings from PISA, OECD Publishing, Paris.
5. Evanick J. (2023). From One-Size-Fits-All to Tailored Online Education: the advantages of Personalized learning. Elearning industry. URL: <https://t1p.de/5evpr> (дата обращения: 04.05.2024).
6. Green Ch. (2023). Tailoring learning for teachers: the power of personalized professional development. T Michigan Virtual. URL: <https://t1p.de/fotdd> (дата обращения: 04.05.2024).
7. King H. (2024). Personalized Learning: A Teacher's Guide. Education advanced [Електронний ресурс]. URL: <https://t1p.de/triqw> (дата обращения: 04.05.2024).
8. Stephens D. (2023). How to create a personalized learning plan using student agency examples. URL: <https://nearpod.com/blog/personalizing-learning/> (дата обращения: 04.05.2024).
9. Kary Sam (2022). Teachers deserve personalized learning too. NewEdTechClassroom. URL: <https://t1p.de/s75cm> (дата обращения: 04.05.2024).
10. Gulati H. (2023). The Power of Personalization in Education: A New Era of Learning [Електронний ресурс]. URL: <https://t1p.de/zispp> (дата обращения: 04.05.2024).